

МИТОЛОГИЧНИ ПЛАСТОВЕ В ЕДИН ФОЛКЛОРЕН ЗАПИС НА Ц. ГИНЧЕВ ЗА ПЪРВИТЕ ВИДОВЕ ХОРА

(Част I „Исполини“) ¹

Албена Йорданова

*Студентски семинар по практическа етнология и фолклористика
„Проф. д-р Ив. Шишманов“*

В българските фолклорни етиологични легенди се реализират множество сюжетни типове, които представят по различен начин Сътворението на човека и света. Един от най-редките се гради върху представата за произхода им от гъби. За първи път фолклорен текст с този мотив е публикуван в том II на СБНУ с бележка „**Записал Цани Гинчев от Търновско и други места.**“ ² В него Сътворението от гъби е вплетено в митологемата за съществуването на три поколения хора – „исполини (жидове)“, „средни хора“ и „Педя човек, лакет брада“.

Акцентът в настоящето изследване е поставен върху присъствието на гъбите само в Сътворението на исполините (жидовете). В тази първа част от цанигинчевия запис могат да се открият няколко митологични пласта.

1. Сътворяването на човека;
2. „Назоваването“ на първите хора;
3. Конкретизацията на тяхното създаване с оглед на митологемата за произход от гъби;
4. Следствия от този начин на Сътворение на човека

Мястото на гъбите в тази сюжетна схема се изяснява чрез проследяване на връзката **ГЪБИ – ИСПОЛИНИ (ЖИДОВЕ)**:

1. Жидовете „не се бояли от гръмотевици и влизали в люти битки със змейовете“;
2. „... Единствената заплаха за живота на жидовете била къпината.“

В митопоетичните традиции на различни народи се наблюдава подреждане в парадигматичен ред на **гъбите, мълнията, гърмът и бурята** ³. Подобна зависимост се открива и в разглеждания текст „от Търновско и други места“. Именно тя обосновава представата за способността на първите хора исполини да противостоят на гръмотевиците, светкавиците и змейовете, но точно чрез наличието на елемента „гъба“. Той се оказва липсващото звено в митологичната схема.

В заключение се правят следните изводи:

1. Благодарение на извършения анализ се доказва значимостта на елементите, които изграждат всяка конкретна фолклорно-митологична представа. Тяхното съвместно присъствие не е плод на „механичен сбор“, а е резултат от семантичен синтез при изграждането на митологемната цялост.
2. „Човекотворческите“ способности на гъбите трябва да бъдат разглеждани като част от един фолклорен модел, в който се реализират и други насоки на асоцииране и опозициониране на елементите. Такива важни линии на отблъскване в първите етапи на Сътворението са, например, постоянната опозиция на змиеподобните спрямо хората, противоположенето между първите хора и растенията (в частност къпината) и др.

БЕЛЕЖКИ

1. По въпр. вж. **Йорданова, А.** Мотивът за произход на човечеството от гъби в българската културна традиция. Дипломна работа. СУ „Св. Кл. Охридски“, ФСФ. София, 1999 г.

2. Гинчев, Ц. Тълкувания на природни явления, разни народни вярвания и прокобвания от Търновско и други места. В: СбНУ, т. II, 1890, 161.

3. Топоров, В. Н. Семантика мифологических представлений о грибах. В: Balcanica. Лингвистические исследования. М., 1979, 253.